

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

 С.Л. Шпарло

07 . 07 . 2023 г.

Рэгістрацыйны № ВД-6-22-2/эвуч.

МОЎНАЕ ДЗЕЯННЕ Ў СВЯТАХ

*Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па модулю «Моўнае дзеянне ў святах»
для спецыяльнасці
6-05-0215-04 Рэжысура прадстаўленняў і свят*

Вучэбная праграма складзена на падставе вучэбных планаў па спецыяльнасці 6-05-0215-04 Рэжысура прадстаўленняў і свят

СКЛАДАЛЬНІКІ:

Н.К. Авяркова, ст.выкладчык кафедры рэжысуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

Ю.Д. Царэвіч, выкладчык кафедры рэжысуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

У.А. Трапянок, дырэктар дырэкцыі канала «Культура» Генеральнага прадзюсерскага цэнтра Беларускага радыё Белтэлерадыёкампаніі, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт.

І.А. Алексніна, загадчык кафедры тэатральнай творчасці ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

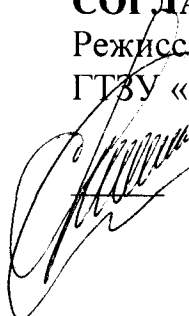
кафедрай рэжысуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пракакол № 11 ад 16.05.2023 г.);

навукова-метадычным саветам установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пракакол № 6 ад 26.05.2023г.)

СОГЛАСОВАНО

Режиссер-постановщик

ГТЗУ «Молодежный театр эстрады»

И.А.Кривулько

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма па модулю «Моўнае дзеянне ў святах» уключае вучэбныя дысцыпліны: «Тэхніка мовы», «Моўнае дзеянне», «Асновы дыктарскага майстэрства», якія займаюць важнае месца ў комплексе прафілюючых дысцыплінапрамак спецыяльнасці 6-05-0215-04 Рэжысура прадстаўленняў і свят.

Вучэбныя дысцыпліны «Тэхніка мовы», «Моўнае дзеянне», «Асновы дыктарскага майстэрства», ахоплівае ўсе неабходныя тэарэтычныя і практычныя пытанні, звязаныя з работай над словам. Змест модуля «Моўнае дзеянне ў святах» цесна звязаны з такімі модулямі спецыяльнымі дысцыплінамі як «Асновы рэжысуры і майстэрства акцёра», «Асновы драматургіі і сцэнарнага майстэрства», «Пластычная культура».

Вывучэнне вучэбных дысцыплін «Тэхніка мовы», «Моўнае дзеянне», «Асновы дыктарскага майстэрства», накіравана на фарміраванне базавай прафесійнай кампетэнцыі: Выкарыстоўваць навыкі рэжысуры і выканальніцкага майстэрства акцёра, прымяняць разнастайныя сродкі мастацкай выразнасці ў працэсе стварэння розных відаў свята.

Мэта вывучэння вучэбных дысцыплін модуля – сфарміраваць у будучых рэжысёраў свят веды аб сучаснай тэорыі сцэнічнай мовы, прыродзе моўных зносін; развіць здольнасці студэнтаў аратарскага майстэрства – у выражэнні сваіх думак пры непасрэдным кантакце з слухачамі, глядачамі; удасканаліць моўную тэхніку і культуру, дапамагчы авалодаць выканальніцкімі навыкамі (слоўным дзеяннем у разнастайных жанрах літаратурных твораў), засвоіць методыку работы па ўсіх раздзелах дысцыпліны.

Спецыфіка мастацтва святочных дзей і прадстаўленняў ставіць перад рэжысёрам *задачы* ў авалоданні асновамі моўнага дзеяння:

- засваенне студэнтамі тэорыі і методыкі дысцыпліны «Моўнае дзеянне ў святах»
- набыццё практычных навыкаў і ўменняў чытальніцкім мастацтве;
- авалоданне навыкам рэжысёрска-педагагічнымі навыкамі работы над моўным дзеяннем у разнастайных жанрах свята;
- выхаванне моўнага слыху ва ўмовах калектыўнага слоўнага дзеяння;
- авалоданне элементамі дыктарскага і аратарскага майстэрства вуснага слова.

Такім чынам, перад студэнтамі – будучымі рэжысёрамі свят і тэатралізаваных прадстаўленняў стаяць наступныя патрабаванні:

ведаць:

- нацыянальныя моўныя традыцыі, іх спецыфічныя асаблівасці;
- арфаэпічныя нормы беларускай і рускай літаратурнай мовы;
- тэорыю і методыку работы над знешняй і ўнутранай тэхнікай мовы;
- тэорыю і методыку харавой дэкламацыі;
- логіку мовы ў моўным дзеянні;

– тэорыю і методыку правядзення групавых і індывідуальных заняткаў па дысцыпліне ва ўмовах творчага калектыву;

умець:

– спалучаць элементы моўнага дзеяння з элементамі акцёрскага майстэрства і пластычнай культуры;

– карыстацца выразнай тэхнікай і культурай мовы ў прафесійнай працы;

– выкарыстоўваць прыём «меладыхламацыі» як выразны сродак у святочнай дзеі;

– рыхтаваць вядучых свята да выступлення.

валодаць:

– метадычнымі прыёмамі работы ў калектыўным слоўным дзеянні;

– рэжысёрска-педагагічнымі навыкамі работы над словам у разнастайных моўных жанрах;

– метадамі карэктыроўкі галасавых дадзеных у прафесійнай дзейнасці.

Для больш глыбокага засваення матэрыялу праграмапрадугледжвае наведванне студэнтамі святочных мерапрыемстваў, сустрэчы з вядомымі майстрамі слова, праслухоўванне запісаў майстроў вуснага літаратурнага слова, удзел у разнастайных святах у якасці выканаўцаў, рэжысёраў, удзел у гульніх праграмах, забавах, вечарынах. Вялікая ўвага надаецца самастойнай рабоце студэнтаў.

У адпаведнасці з вучэбным планам напрамках спецыяльнасці 6-05-0215-04 Рэжысура прадстаўленняў і свят агульная колькасць гадзін, якая адводзіцца на вывучэнне вучэбных дысцыплін модуля «Моўнае дзеянне ў святах», складае 440 гадзін, з іх колькасць аўдыторных гадзін складае 222 гадзіны.

Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па вучэбных дысцыплінах па відах заняткаў складае:

– «Тэхніка мовы» – 16 гадзін лекцыйных заняткаў, 64 гадзін практычных заняткаў і 24 гадзін індывідуальных заняткаў;

– «Моўнае дзеянне» – 10 гадзін лекцыйных заняткаў, 40 гадзін практычных заняткаў і 20 гадзін індывідуальных заняткаў;

– «Асновы дыктарскага майстэрства» – 6 гадзін лекцыйных заняткаў, 22 гадзін практычных заняткаў і 20 гадзін індывідуальных заняткаў;

Рэкамендуемай формай бягучай атэстацыі па вучэбных дысцыплінах модулю «Моўнае дзеянне ў святах» – залік. Рэкамендуемай формай прамежкавай атэстацыі – залікі, экзамены. Працаёмкасць кожнай вучэбнай дысцыпліны модуля складае ад 3 да 6 заліковых адзінак.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Вучэбная дысцыпліна «ТЭХНІКА МОВЫ»

Уводзіны

Вучэбная дысцыпліна «Тэхніка мовы» – прадугледжвае развіццё прыродных галасамоўных даных, выпраўленне моўных недахопаў, авалоданне культурай вуснага слова (арфаэпіяй), выхаванне «знешняй тэхнікі» слоўнага дзеяння. Разглядаецца працэс забяспячэння разумення і ўспрыняцця мовы, а таксама яе эмацыянальнага ўздзеяння на слухачоў. Выконваюцца задачы практычнага засваення навыкаў фанатыйнага дыхання, дыкцыйнай выразнасці, гукавысотнага дыяпазону і сілы голаса праз фальклорны матэрыял, апісальную прозу, публіцыстыку.

Тэма 1. Анатомія і фізіялогія галасамоўнага апарату

«Міаэластычная» і «нейрахранаксічная» тэорыі голасаўтварэння. Роля цэнтральнай нервовай сістэмы і зваротных сувязей у голасаўтварэнні. Выхаванне галасамоўных навыкаў як фарміраванне ўмоўных рэфлексаў. Метад апасродкаванага ўздзеяння на галасамоўны апарат як адзіна правільны і эфектыўны метада, пабудаваны па арганічных законах прыроды і творчасці. Анатомія, фізіялогія і гігіена галасавога апарату.

Тэма 2. Знешняя тэхніка маўлення (дыханне, голас, дыкцыя арфаэпія)

Мова ў жыцці і на сцэнічнай пляцоўцы. Узаемасувязь знешняй і ўнутранай тэхніка моўнага дзеяння. Працэс успрымання мовы. Знешняя тэхніка вуснага слова ў арганізацыі ўспрымання мовы слухачамі, у забяспячэнні яе разумення, узмацненні яе эмацыянальнага ўздзеяння. Паняцці «фізіялагічнае», «фанатыйнае» дыханне. Тры віды выдыху, якім адпавядаюць тры розныя характары маўлення. Выхаванне чатырох якасцей фанатыйнага дыхання: глыбіні, вышыні, частаты, блізкасці. Голас і яго роля ў моўным дзеянні. Аб трох функцыях голасу. Атакі гуку. Свабоднае гучанне – аснова пастаноўкі голасу. Мышачная свабода фанатыйных шляхоў, «апора» гуку, рэзанатарнае і мышачнае адчуванне ў знаходжанні «цэнтра» голасу і ўзбагачэнні прыроднага індывідуальнага тэмбру голасу. Зычныя і іх сэнсараспазнавальная роля. Галосныя ў мелодыцы мовы. Мова ў жыцці і на сцэне. Моўны слых у выхаванні дыкцыійных звычак. Фанематычны слых у выхаванні дыкцыійных навыкаў. Змест паняцця «арфаэпія». Валоданне літаратурнымі нормама вымаўлення як абавязковая ўмова культуры мовы. Асноўныя правілы арфаэпіі: закон асіміляцыі зычных; аглушэнне звонкіх зычных у канцы слова; змякчэнне зычных з, с перад мяккімі зычнымі. Метадычныя прыёмы практычнага авалодання правілама літаратурнага вымаўлення. Фанематычны слых у рабоце над культурай маўлення.

Тэма 3. Практычнае выхаванне элементаў знешняй тэхнікі слоўнага дзеяння

Прыёмы трэнінгу, якія забяспечваюць апасродкаванае ўздзеянне на работу галасамоўнага апарату. Моўны характар практыкаванняў як асноўны від трэніроўкі моўнага слыху. Метад гульні. Выклічнікі ў развіцці голасу. Прыём імітацыі і гукапераймання. Вершы як адзін з відаў трэніровачнага матэрыялу. Трэніроўка мовы ў руху. Мэтавыя ўстаноўкі практыкаванняў. Кантроль за выкананнем творчай і тэхнічнай мэты практыкаванняў як абавязковая ўмова эфектыўнасці трэніроўкі.

Тэма 4. Комплексы трэнінг (псіхафізічны, дыхальна-галасавы, дыкцыйна-арфаэпічны)

Значэнне трэніроўкі мовы: формы №1 (у стане мышачнага разняволення, спакою), №2 (у стане эмацыянальна-валявога ўзбуджэння). Роля санорных і выбухных зычных у галасавым трэнінгу. Выхаванне гучання ў каардынацыі з фізічнымі рухамі і дзеяннямі. Прыёмы развіцця гукавышыннага дыяпазону і сілы голасу. Умовы захавання якаснага гучання голасу пры разнастайных зменах сілы, вышыні гуку, хуткасці маўлення, яе экспрэсіі. Моўны слых у развіцці голасу. Каардынацыйная дзейнасць трох сістэм голасаўтваральнага органа ў дыкцыйным трэнінгу. Трэніроўка зычных у ізаляваным выглядзе, гуказлучэннях, словах, фразях, спецыяльных тэкстах. Паняцце «сцэнічная скорагаворка». Тыпы скорагаворак. Навык пераключэння дыхання ў забеспячэнні якаснага гучання пры пераходзе ад павольнага да хуткага тэмпу вымаўлення тэксту. Методыка выпраўлення індывідуальных моўных недахопаў.

Тэма 5. Элементы ўнутранай тэхнікі слоўнага дзеяння ў выканальніцкім майстэрстве

Накіраванасць слоўнага дзеяння на змяненне сітуацыі. Бачанні, уяўленні, увага, адносны, воля. Мысленне і ўяўленне. Развіццё творчага ўяўлення і фантазіі. Бачанні і адносны. «Кінастужка» бачанняў. Навык перадачы бачанняў. Падтэкст. Успрыманне, ацэнка і выбар дзеяння. Зносны. Мышачны кантроль у эмацыянальных моманты выступлення. Унутраныя і знешнія аб'екты зносін. Імпровізацыя. Скрызнае дзеянне і звышзадача. Мэтавыя ўстаноўкі ў рабоце над вучэбна творчым матэрыялам кожнага семестра.

Тэма 6. Этапы работы над тэкстам

Спецыфічныя законы выканання мастацкага слова. Прырода матэрыялу разнастайных літаратурных жанраў. Прамыкантакт з глядачом. Асобая роля ўяўлення і мыслення ў выканальніцкім мастацтве. Публіцыстычны матэрыял у авалоданні лагічнай перспектывай, навыкамі яркага і дакладнага выяўлення адносін да зместу мовы, валявога пасылу «ад

сябе» з мэтай уздзейнічаць на аўдыторыю ў неабходным кірунку. Публіцыстыка як яркі літаратурны матэрыял у выхаванні сілы, дыяпазону, гнуткасці голасу. Публіцыстыка ў выхаванні актыўнай жыццёвай пазіцыі, у развіцці грамадзянскага тэмпераменту. Апісальная проза, публіцыстыка як першы вучэбна-творчы матэрыял, які развівае элементы ўнутранай і знешняй тэхнікі моўнага дзеяння. Апісальная проза ў выхаванні канцэнтраванай увагі, мышачнай свабоды, здольнасці бачыць, чуць і адчуваць свет, уцягваць слухачоў у дзейсны працэс назірання за «гульнёй прыроды» валявым пасылам «да сябе». Выбар літаратурнага матэрыялу: ідэйна-мастацкія вартасці твора, актуальнасць тэмы, адпаведнасць матэрыялу індывідуальным асаблівасцям студэнта, узровень здольнасцей і ступень падрыхтаванасці выканаўцы, эмацыянальная захопленасць выбраным матэрыялам. Асноўныя этапы работы над тэкстам: 1) пазнанне аўтарскай задумы (дзейсны аналіз твора); 2) работа над увасабленнем аўтарскай і выканальніцкай задумы; 3) выкананне матэрыялу. Пазнанне твора як складаны псіхічны працэс. К.С.Станіслаўскі аб ролі першага эмацыянальнага ўспрымання матэрыялу. Вызначэнне канфлікту, тэмы, ідэі, звышзадачы. Вывучэнне структуры твора: экспазіцыі, завязкі, развіцця дзеяння, кульмінацыі, развязкі канфлікту, фіналу. Авалоданне трыма перспекывамі мовы: лагічнай, перажываемага пачуцця, мастацкай. Адбор выразных сродкаў мовы. Паводзіны на сцэнічнай пляцоўцы. Выкарыстанне жэстава-мімічных сродкаў выразнасці. Спосаб зносін з гледачамі.

Тэма 7. Выразныя сродкі слоўнага дзеяння

К.С.Станіслаўскі аб выразных сродках мовы. Логіка ў моўным дзеянні. Лагічны націск, моўныя такты. Лагічныя і псіхалагічныя паўзы. Асноўныя правілы вылучэння слоў. К.С.Станіслаўскі аб дзейснай прыродзе знакаў прыпынку. Адзінства трох перспектыў у мове. Тэмпарытм – важны выразны сродак мовы. Інтанацыйнае багацце мовы. Выхаванне эмацыянальнага тэмбру (уменне змяняць адценне голасу са зменай перажыванняў, стану, адносін) як найвышэйшая ступень валодання выразнасцю вуснага слова. Вымаўленне, інтанаванне, тэмбрыраванне як асноўныя акты моўнага дзеяння і ўспрымання мовы слухачамі. К.С.Станіслаўскі аб трох перспекывах мовы. Законы перспектывы ў моўным дзеянні. Выразнасць мовы ва ўмовах святочнага дзеяння. Выхаванне ўсіх кампанентаў моўнага слыху як абавязковая ўмова ўзбагачэння выразнасці мовы.

Тэма 8. Увасабленне вучэбна-творчага матэрыялу на сцэнічнай пляцоўцы

Творчы акт выканання: псіхалагічны настрой на выступленне шляхам знаходжання разнастайных прыёмаў, аднаўленне ў памяці выканальніцкай задачы і логікі развіцця дзеяння. Пры выхадзе на сцэну: знаходжанне зручнай позы, мізансцэны для адчування творчага настрою, авалоданне ўвагай, устанаўленне кантакту са слухачамі. Пры моўным дзеянні: увага да ўнутраных і знешніх аб'ектаў зносін з мэтай выклікаць бачанні ва ўяўленні слухачоў,

імгненнасць нараджэння слова, яскравасць пачуццяў, адносін да перадаваемага, падпарадкаванне выразных сродкаў мовы раскрыццю ідэі твора, дасягненню пастаўленай звышзадачы.

Тэма 9. Аналіз выступлення

Адказнасць выступлення, акт выступлення як учынак, каштоўнасць якога вызначаецца выбарам матэрыялу і майстэрствам яго падачы. Работа пасля выступлення як прымета творчага росту выканаўцы. Ацэнка выступлення студэнтамі групы. Падвядзенне вынікаў, самааналіз і калектыўны аналіз выступлення. Схема ацэнкі выступлення па прафесійных патрабаваннях.

Вучэбная дысцыпліна «МОЎНАЕ ДЗЕЯННЕ»

Уводзіны

Вучэбная дысцыпліна «Моўнае дзеянне» уключае вывучэнне і авлоданне элементамі «унутранай тэхнікі» маўлення ў розных жанрах (казка, байка, легенда, паданне, верш) і відах (харавая дэкламацыя, меладэкламацыя) мастацкага слова. Разглядаецца прырода матэрыялу розных літаратурных жанраў. Тэмы дысцыпліны засвойваюцца студэнтамі ў адзінстве тэорыі і практыкі. Замацаваюцца веды і навыкі ў выканальніцкай і рэжысёрска-педагагічнай рабоце.

Тэма 1. Невербальныя сродкі выразнасці

Навука паралінгвістыка аб сутнасці, функцыях, ролі невербальных сродкаў зносін. Парамова як сукупнасць сродкаў моўнага ўзаемадзеяння. Міміка, жэсты, рухі, мізансцэны, скульптурныя групы як мова пачуццяў. Актыўнасць позы ў мастацтве моўнага дзеяння. Жэсты і іх асаблівасці. Умоўныя жэсты. Нацыянальны, інтэрнацыянальны, вузкасацыяльны, класавы характар умоўных жэстаў. Каардынацыя мовы і руху. Міміка ў дапаўненне да таго, што перадаецца словамі. Тыповыя памылкі выканаўцы ў сцэнічных зносінах. Парамова ў маналагічнай мове (прамове) і ў моўным хоры. Тыповыя памылкі ў выкарыстанні парамовы ў сцэнічных умовах. Барацьба інтанацый – сутнасць моўнага дзеяння.

Тэма 2. Эпічныя жанры ў святах і тэатралізаваных прадстаўленнях

Байка і казка як найбольш лаканічныя, дынамічныя, захапляльныя формы эпічнага жанру, найбольш яркія выразнікі росту свядомасці чалавека, якія дапамагаюць вызваліцца ад заганаў і недахопаў. Прырода нараджэння баек. Байкапісцы Эзоп, І.Крылоў, К.Крапіва, Э.Валасевіч, У.Корбан, М.Скрыпка і іншыя выразнікі нацыянальнага духу народа і эпохі. Характэрныя асаблівасці байкі: камедыйна-сатырычны змест, алегарычнае адлюстраванне характараў і ўчынкаў людзей; сцвярджэнне канкрэтнай маральна-сацыяльнай ісціны; адлюстраванне адносін аўтара да становага і адмоўнага; прастата кампазіцыйнай пабудовы; займальнасць і лаканізм

сюжэта; устойлівая характарыстыка герояў (багаты–бедны, праўдзівы–ілгун, добры–злы); фармуліроўка ідэі ў маралі твора; вершаваная форма. Прыёмы камічнага ў байках: алегорыя, іншасказанне, неадпаведнасць паміж знешнасцю і тым, што за ёй хаваецца, паміж ілюзіяй і рэчаіснасцю; перавелічэнне і прымяншэнне; агаленне кантрасу; змяшанне стыляў ці «сумяшчэнне планаў», прыём нечаканасці. Сацыяльныя вытокі ўзнікнення казкі. Казка як універсальны жанр літаратуры. Асноўныя прыметы казкі: устаноўка на выдумку; аптымiзм апавядання; кампазіцыйна-стылістычныя асаблівасці. Шырокае выкарыстанне дзеясловаў, трохразовыя паўторы як сродак паглыблення і паскарэння казачнага дзеяння. Народнасць, наватарства, нацыянальны каларыт, сацыяльная накіраванасць літаратурных казак.

Тэма 3. Ускладнёны комплексны трэнінг

Псіхафізічны трэнінг: развіццё і ўдасканаленне мышачнай сістэмы, эмацыянальнай заразлівасці; практыкаванні: слухаем – уяўляем – адчуваем – робім; псіхафізічная рэлаксацыя і актывізацыя; элементы тэхнічнай выразнасці мовы ў трэніровачных эцюдах і кампазіцыях (скарагаворкі, вершаваныя творы ў руху, з прадметам, з выкарыстаннем музычна-шумавых элементаў).

Тэма 4. Спецыфіка вершаваных твораў

Роля вершаванага матэрыялу ў павышэнні эмацыянальнага гучання святочных дзеянняў і прадстаўленняў. Паэзія ў развіцці лірычных, грамадзянскіх пачуццяў чалавека. Асновы вершаскладання. Сілаба-танічная сістэма вершаскладання. Рытм верша. Стапа. Харэй, ямб, дактыль, амфібрахій, анапест як асноўныя памеры сілаба-танічнай сістэмы вершаскладання. Паняцці «пірыхій», «спандэй». Рыфма і яе арганізуючая роля. Паняцце «клаўзула». Спосабы рыфмоўкі. Цэзура. Пастаянная паўза ў вершы. Пераносы, інверсія як сродкі павышэння эмацыянальнай выразнасці вершаванай мовы. Фактары, якія вызначаюць рытм верша. Страфа і яе разнастайнасць: двухрадкоўе-дзесяцірадкоўе, анегінская страфа. Санеты. Балада. Гекзаметр. Вольны, белы, свабодны верш. Алітэрацыя. Асананс. Гукапіс. Асноўныя тыпы вершаваных інтанацый. Асноўныя паэтычныя жанры.

Тэма 5. Выхаванне навыкаў выканання вершаваных твораў

Ідэйна-дзейсны аналіз твора ў адзінстве з вывучэннем творчай асобы аўтара, стварэннем «біяграфіі» вершаў. Прыёмы авалодання вершаваным матэрыялам: скандзіраванне, гульня ў «метраном», дырыжыраванне аб'ёмнасцю слоў, адбор вершаў на ўсе памеры сілаба-танічнай сістэмы вершаскладання з прыкладамі «пераносу». Вызначэнне асноўнай інтанацыі верша. Барацьба з найбольш тыповымі памылкамі пры выкананні вершаў: дэкламацыя, парушэнне формы верша, фальшывы пафас. Прастата і паэтычнасць выканання. Рознааб'ёмнасць гучання слоў; замена пісьмовай пунктуацыі вуснай, выканальніцкай. Характар зносін у лірычным матэрыяле.

Выкарыстанне жэстаў і фізічных паводзін на сцэнічнай пляцоўцы пры выкананні вершаванага матэрыялу. Выхаванне навыку выканання вершаванага матэрыялу ў суправаджэнні музыкі.

Тэма 6. Увасабленне вучэбна-творчага матэрыяла на сцэнічнай пляцоўцы

Спецыфіка стварэння кінастужкі бачанняў. Методыка работы над увасабленнем выканальніцкай задумы. Выкананне байкі, казкі, легенды, падання, балады, верша. Асаблівасці выканання казак і вершаваных твораў. Мэтавыя ўстаноўкі работы над байкай, казкай, вершам. Сатыра і гумар як формы камічнага. Іронія. Імёны дзеючых асоб, мараль, мова як арыенціры ў распазнаванні адносін аўтара да перадаваемага. Вольны памер верша баек у стварэнні размоўнай інтанацыі. Казка ў развіцці вобразнага мыслення, выразных сродкаў мовы, у выхаванні размоўнасці і імправізацыйнасці мовы.

**Вучэбная дысцыпліна
«АСНОВЫ ДЫКТАРСКАГА МАЙСТЭРСТВА»**

Уводзіны

Вучэбная дысцыпліна «Асновы дыктарскага майстэрства» асвятляе асноўныя патрабаванні да маўлення, дае методыку работу над выхаваннем навыкаў публічнага мыслення і майстэрства ўпэўнена даносіць свае думкі да слухачоў. Уключае ў сябе сінтэз тэорыі, методыкі і практыкі, дзе практыка займае найбольш значнае месца. У працэсе навучання раскрываюцца прыёмы карыстання мікрафонам на сцэнічнай пляцоўцы і чытання «закадравага тэксту».

Тэма 1. Спецыфіка дыктарскага майстэрства. Вядучы канцэртных і гульніх праграм.

Роля дыктарскага слова ў святочных дзях. Правілы карыстання мікрафонам. Адлегласць ад мікрафона – неабходная ўмова чысціні гуку. Навыкі чытання «закадравага» тэксту з набліжэннем да размоўнай інтанацыі, з захаваннем адчування жывых зносін з нябачным глядачом. Галасавыя прыёмы: змена тэмпарытму мовы, паўза, гумар і інш. Камунікатыўнае і эстэтычнае значэнне мілагучнасці і тэмпарытму мовы. Навык ціхага апорнага гучання голасу. Натуральнасць і дакладнасць інтанацыі. Моўная арганізацыя прадстаўленняў і свят. Арганізуючая роля вядучага. Вобраз вядучага, значэнне знешнасці, касцюма, паводзін. Наладжванне кантакту з аўдыторыяй. Веданне складу аўдыторыі. Комплекснае выкарыстанне сістэм для ўздзеяння на аўдыторыю: лінгвістычнай (мова), паралінгвістычнай (інтанацыя), кінетычнай (міміка, жэсты). Культура мовы вядучага. Валоданне лексікай і стылістыкай мовы. Моўная імправізацыя. Кантакт з глядачамі, слухачамі, удзельнікамі свята.

Тэма 2. Маналог як разнавіднасць дыктарскага маўлення

Маналог як разнавіднасць маўлення. Відыманалогаў у святахпрадстаўленнях: драматургічны, літаратурны, эстрадны. Псіхалагічнаясілаўздзеянняманалога. Прыроданараджэнняманалогу.

Тэма 3. Жанравыя асаблівасці маналагічнай мовы

Віды драматургічнага маналогу. Характэрныя асаблівасці маналогу: багацце пытанняў, меркаванняў, довадаў, сцвярджэнняў і адмоў, прыняцце рашэнняў і адказ ад іх; мноства вобразаў і асацыяцый; багацце параўнанняў, супастаўленняў, перавелічэнняў, паэтычных вобразаў, эмацыянальная абвостранасць; самазагады; барацьба думак і інтанацый. Інтымная і грамадзянская лірыка ў свяце як дзейсная форма ўнутранага ці зваротнага маналогу.

Тэма 4. План работы над маналагам

Прыкладны план работы над маналагам (ці лірычным вершам): вывучэнне п'есы або апавядання, вызначэнне месца і значэння вершаў у эпизодзе свята; вызначэнне падзеі, якая з'явілася асновай для маналога, праблемы, якую вырашае герой; ідэйна-дзейсны аналіз тэксту; удакладненне аб'екта зносін; фармуляванне рашэння, да якога прыходзіць герой; аналіз логікі развіцця дзеяння пасля маналогу; стварэнне кінастужкі бачанняў; перавод маналога ў фізіку жыцця цела; вызначэнне мастацкай перспектывы; выхаванне мышачнага кантралёра; авалоданне арганічным жыццём у вершаванай форме.

Тэма 5. Выразныя сцэнічныя сродкі пры ўвасабленні розных відаў маналогу

Фізічныя паводзіны ў маналогу; мышачнае разняволенне – необходимая ўмова сканцэнтраванасці думак і дзеяння ў маналогу; эмацыянальна-дзейсная сіла маналога; дыкцыя ў маналогу; дынамічны і гукавысотны дыяпазоны; тэмпа-рытм у маналагічнай мове; работа над ажыццяўленнем уваходу і выхаду з пляцоўкі; пластыка як выразны сродак дзеяння ў маналогу; дадатковыя выразныя сродкі ў маналогу (касцюм, прадмет, сцэнаграфія, святло, музычна-шумавыя элементы); сцэнічнае выкананне маналога.

Тэма 6. Літаратурныя кампазіцыя і мантаж як форма тэатралізаванага прадстаўлення

Гісторыя нараджэння кампазіцыі і мантажу. Літаратурная кампазіцыя як від тэатралізаванага прадстаўлення. Роля музыкі ў структуры літаратурнай кампазіцыі. Кампазіцыя і мантаж. Выразныя сродкі пры ўвасабленні кампазіцыі.

Тэма 7. Прынцыпы стварэння літаратурнай кампазіцыі

Стварэнне кампазіцый шляхам скарачэння матэрыялу з захаваннем асноўнай тэмы і сэнсу, асноўных персанажаў (дзеючых асоб). Стварэнне кампазіцыі шляхам выдзялення асобных герояў або асобнай тэмы. Падпарадкаванне ідэі – вядучы прынцып як складання, так і ўвасаблення кампазіцыі і мантажу. Спосабы стварэння кампазіцыі (гістарычны, храналагічны, геаграфічны, індуктыўны, дэдуктыўны, кантрасту, паўтору). Патрабаванні да мантажу: наяўнасць асноўнай тэмы і ідэі, якія аб'ядноўваюць літаратурны матэрыял мантажу, арганічнае спалучэнне розных жанраў, якія раскрываюць, удакладняюць думкі, вобразы.

Тэма 8. Законы увасаблення літаратурнай кампазіцыі на сцэнічнай пляцоўцы

Прынцыпы работы над увасабленнем кампазіцыі і мантажу. Вызначэнне экспазіцыі, завязкі, развіцця дзеяння, канфлікту, кульмінацыі, скразнога дзеяння, контрдзеяння. Валоданне ўменнямі натуральнага пераходу ад аднаго відутвора да другога, не парываючы развіццё падзей да звышзадачы. Валоданне дзеяннем у моманты калектыўнага чытання і ў час музычнага суправаджэння і г.д. Унутраная напоўненасць моманту маўчання. Слова і мізансцэна. Актыўная мізансцэна. Высокі ўзровень унутранай і знешняй тэхнікі. Спосабы зносінаў канану з аўдыторыяй.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін			Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю ведаў
	Лекцыі	Практычныя заняткі	Індывідуальныя заняткі		
Уводзіны. Дысцыпліна «Моўнае дзеянне ў свяце», яе месца і роля ў сістэме прафесійнай падрыхтоўкі рэжысёраў свят	2				
Вучэбная дысцыпліна «Тэхніка мовы»					
1. Анатомія і фізіялогія галасамоўнага апарата	2	2			
2. Знешняя тэхніка маўлення (дыханне, голас, дыкцыя арфаэнія)	2	6			
3. Практычнае выхаванне элементаў знешняй тэхнікі слоўнага дзеяння		4	2		
4. Комплексны трэнінг (псіхафізічны, дыхальна-галасавы, дыкцыйна-арфаэпічны)		8	4	10	выкананне заданняў
5. Элементы ўнутранай тэхнікі слоўнага дзеяння ў выканальніцкім майстэрстве	4	6			
6. Этапы работы над тэкстам (апісальная проза, публіцыстыка)	2	6	4	10	выкананне заданняў
7. Выразныя сродкі слоўнага дзеяння	2	6	6		
8. Увасабленне вучэбна-творчага матэрыяла на сцэнічнай пляцоўцы		10	6		
9. Аналіз выступлення	2	2			
Усяго	16	50	18	20	
Вучэбная дысцыпліна «Моўнае дзеянне»					
1. Невербальныя сродкі выразнасці	2	4			
2. Эпічныя жанры ў святах і тэатралізаваных прадстаўленнях	4	4		2	выкананне заданняў
3. Ускладнёны комплексны трэнінг на аснове вершаваных тэкстаў		6	2		
4. Спецыфіка вершаваных твораў	2	6	6		
5. Выхаванне навыкаў выканання вершаваных твораў		4			

6. Увасабленне вучэбна-творчага матэрыяла на сцэнічнай пляцоўцы		8	8	10	выкананне заданняў
Усяго	8	32	16	14	
Вучэбная дысцыпліна «Асновы дыктарскага майстэрства»					
1. Спецыфіка дыктарскага майстэрства. Вядучы канцэртных і гульнівых праграм.		4	4	4	выкананне заданняў
2. Маналог як разнавіднасць дыктарскага маўлення	2				
3. Жанравыя асаблівасці маналагічнай мовы		2			
4. План работы над маналагам	2	2	4	4	выкананне заданняў
5. Выразныя сцэнічныя сродкі пры ўвасаблення розных відаў маналогу		2			
6. Літаратурныя кампазіцыя і мантаж як форма тэатралізаванага прадстаўлення		2			
7. Прынцыпы стварэння літаратурнай кампазіцыі	2	2	4		
8. Законы ўвасаблення літаратурнай кампазіцыі на сцэнічнай пляцоўцы		4	4		
Усяго	6	18	16	8	

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. Аверкава, Н. К. Слоўнаедзеянне ў свяце : вучэб.-метадычнае дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-17 01 05 Рэжысура свят (па напрамках) / Н. К. Аверкава. - Мінск : БДУКМ, 2015. - 73 с.
2. Ивановская, А. Н. Искусство речи. Как научиться говорить красиво и грамотно : практ. пособие / Анна Ивановская. - Минск ; Проф-Пресс, 2018. - 215 с. : рис. ; 22x15 см. - Библиогр.: с. 202-204.
3. Савостьянов, А. И. Техника речи в профессиональной подготовке актера : практ. пособие для вузов / А. И. Савостьянов. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Юрайт, 2022. - 136, [1] с. - (Высшее образование).
4. Сашеко, В. В. Техника речи : практикум для студентов высших учебных заведений по направлению специальности 1-18 01 01-03 Народное творчество (театральное) / В. В. Сашеко, Д. Г. Тытюк ; [среди рец. Н. В. Карчевская]. - Минск : БГУКИ, 2012. - 65 с.

Дадатковая

1. Баханькоў, А. Я. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы / А. Я. Баханькоў, І. М. Гайдукевіч, П. П. Шуба. - 4-е выд., перапрац. і дап. - Мінск : Нар.асвета, 1990. - 395 с.
2. Вановская, Е.В. Литературная композиция и монтаж на самодеятельной сцене / Е. В. Вановская. - Л. : ЛГИК, 1989. - 79с.
3. Введенская, Людмила Алексеевна. Культура речи : учебное пособие / Л. А. Введенская. - Ростов-на-Дону : Феникс, 2011. - 379 с. : схемы ; 21x13 см. - (Среднее профессиональное образование).
4. Гурова, В. И. Сценическая речь (работа над текстом) : учеб. пособие / В. И. Гурова, М. В. Гонссовская, Л. А. Фролова. - М. : МГИК, 1986. - 79 с.
5. Дасько, А. А. Основы ораторского искусства : учеб.-метод. пособие для вузов / А. А. Дасько. - Минск : РИВШ, 2005. - 96 с.
6. Каляда, А. А. Слоўнік акцэра і рэжысёра / А. А. Каляда. - Мінск : Выш. шк., 1995. - 210 с.
7. Каляда, А. А. Сцэнічная мова : вучэб.-метадычнае дапам. / А.А. Каляда. - Мінск : Беллітфонд, 2006. - 478 с.
8. Каляда, А. А. Сцэнічная мова : навуч. дапам. для студ. і навуч. выш. і сярэд. навуч. устаноў культуры і мастацтваў / А. Каляда, А. Шагідзевіч. - Мінск : Выш. шк., 1993. - 169 с.
9. Кнебель, М. О. Слово в творчестве актера / М. О. Кнебель. - М. : ГИТИС, 2009. - 160 с.

10. Кнебель, Мария Осиповна. Слово в творчестве актера / М. О. Кнебель. - Москва : ГИТИС, 2009. - 158, [2] с. ; 21x14 см. - Библиогр. в подстроч. примеч.

11. Комякова, Г. В. Технические средства обучения в воспитании навыков сценической речи : учеб. пособие / Г. В. Комякова. - Л. : ЛГИК, 1990. - 53 с.

12. Петрова, А. Н. Сценическая речь / А. Н. Петрова. - М. : Искусство, 1981. - 191 с.

13. Почикаева, Н. М. Искусство речи : учеб. пособие для учащ. училищ искусств и культуры / Н. М. Почикаева. - М. ; Ростов н/Д : МарТ, 2005. - 352 с.

14. Русецкий, В. Ф. Культура речи учителя : практикум : учеб. пособие для студ. филол. спец. высш. учеб. заведений / В. Ф. Русецкий. - Минск : Университетское, 1999. - 239 с.

15. Савкова, З. В. Литературная композиция и монтаж / З. В. Савкова. - Л. : ЛГИК, 1985. - 106 с.

16. Савкова, З. В. Монолог в искусстве массовых представлений / З. В. Савкова. - Л. : ЛГИК, 1977. - 82 с.

17. Савкова, З. В. Поэзия на самодеятельной сцене : метод. материалы / З. В. Савкова. - Л. : ЛГИК, 1990. - 83 с.

18. Сарабьян, Э. Актерский тренинг по системе Станиславского. Речь. Слова. Голос. Максимальная достоверность и убедительность / Э. Сарабьян. - М. : АСТ, 2010. - 160 с.

19. Сопер, Поль Л. Основы искусства речи / Поль Л. Сопер ; под ред.: К. Д. Чижова, Л. М. Яхнина ; пер. с англ. С. Д. Чижовой. - Ростов-на-Дону : Феникс, 1995.

20. Станиславский, Константин Сергеевич. Работа актера над ролью / К. С. Станиславский. - Москва : АСТ, 2010. - 473 с. ; 21x14 см. - (Актерский тренинг) (Золотой фонд актерского мастерства).

21. Станиславский, Константин Сергеевич. Работа актера над собой в творческом процессе переживания : дневник ученика / Станиславский. - Санкт-Петербург : Прайм-ЕВРОЗНАК, [2009]. - 478 с. - (Золотой фонд актерского мастерства) (Актерский тренинг).

22. Сценическая речь : учеб. для студ. театр. учеб. заведений / Рос. акад. театр. искусства ; науч. ред. И. П. Козляниновой, И. Ю. Промтовой. - 5-е изд., испр. и доп. - М. : ГИТИС, 2009. - 557 с.

23. Шагидевич, А. А. Воспитание речевого голоса / А. А. Шагидевич. - Минск : Бестпринт, 1999. - 65 с.

24. Шагидевич, А. А. Словесное действие и речевая выразительность / А. А. Шагидевич. - Минск : Бестпринт, 1999. - 100 с.

25. Шагидевич, Альбина Александровна. Сценическая речь : учебное пособие для учащихся средних специальных учебных заведений культуры и искусства / А. А. Шагидевич. - Минск : Дизайн ПРО, 2000. - 287 с. - Библиогр.: с. 285-287

Арганізацыя кіруемай самастойнай работай

Мэта: павышэнне ўзроўню прафесійнай кампетэнтнасці будучага спецыяліста праз сфармаванасць дастатковай ступені падрыхтаванасці студэнтаў да самастойнай працы.

Задачы:

- выпрацоўка ў студэнта навыкаў прадуктыўнай дзейнасці, інавацыйна-творчага і культуралагічнага мыслення, пазнавальных здольнасцей;
- паглыбленае вывучэнне спецыяльнасці «Моўнае дзеянне ў свяце»;
- актывізацыя самаразвіцця і матывацыі самарэалізацыі студэнта.

Асноўныя формы арганізацыі самастойнай працы студэнтаў:

- падрыхтоўка паказаў і рэчытатыўных выступаў па тэматыцы вучэбнай дысцыпліны;
- аналіз навуковых і навукова-публіцыстычных артыкулаў па тэматыцы вучэбнай дысцыпліны;
- падрыхтоўка да ўдзелу ў навукова-практычных канферэнцыях;
- самастойная адпрацоўка практычных навыкаў з выкарыстаннем відэамаатэрыялаў;
- распрацоўка культурна-адпачынаковых праграм і сацыяльна-культурных праектаў, заснаваных на рэальнай інфармацыі, і якія патрабуюць ужывання ведаў, атрыманых з вывучаемай дысцыпліны.

Сродкі дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў

Для выяўлення ўзроўню вучэбных ведаў студэнта рэкамендуецца выкарыстоўваць дыягнастычны інструментарый, які мае рознаўзроўневы характар. На практыцы ён ўжываецца комплексна. Адным са сродкаў кантролю і ацэнкі могуць быць выкарыстаны крытэрыяльна-арыенціраваныя тэсты. Яны ўяўляюць сабой сукупнасць тэставых заданняў закрытай формы з адным ці некалькімі варыянтамі правільных адказаў; заданняў на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці, якія дапускаюць фармалізаваны адказ.

Для вымярэння ступені адпаведнасці дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарта, таксама рэкамендуецца выкарыстоўваць заданні адкрытай формы са свабодна канструіруемым адказам, праблемныя і творчыя задачы, якія маюць на мэце з'яўляць дзейнасць і нефармалізаваны адказ.